

40. VÝROČIE ÚMRTIA
VŠESTRANNÝ
BIBLIOGRAF
MICHAL LACKO

MGR. PETER CABADAJ

In March 2022, 40 years passed since the bibliographer, historian, writer and supporter of the rights of Slovak Greek Catholics, Michal Lacko, passed away. Lacko was one of the most prominent protagonists of Slovak cultural, scientific and spiritual life abroad. Together with other experts in exile, he set out to compile a bibliography of Slovak literature abroad – thus laid the foundations of the Slovak national bibliography abroad. These efforts resulted in special volumes of yearbooks (*Slovak Studies: Slovak Bibliography Abroad 1945 – 1965* and *Slovak Bibliography Abroad 1966 – 1975*). Moreover, the emphasis is placed on revealing Lacko's significant life events.

Keywords: Michal Lacko; bibliographers; historians; Slovak Greek Catholic Church; Slovaks in exile

 peter.cabadaj5@gmail.com

Bibliograf, historik, spisovateľ, publicista, pedagóg, redaktor *Vatikánskeho rozhlasu*, dvojnásobný riadny profesor cirkevných dejín, kňaz a horlivý zástanca práv slovenských gréckokatolíkov Michal Lacko (19. 1. 1920 Krásna nad Hornádom, dnes súčasť Košíc – 21. 3. 1982 Rím, Taliansko) patril medzi najvýraznejších protagonistov nášho kultúrneho, vedeckého a duchovného života v zahraničí.

Žiaľbohu, doma na Slovensku jeho meno, životný príbeh a bohaté dielo pozná len málokto. Nič na uvedenej konštatácii nezmenilo pred dvoma rokmi ani 100. jubileum narodenia tejto charismatickej osobnosti. V marci 2022 uplynulo štyridsať rokov od úmrtia Michala Lacka.

CURRICULUM VITAE

Hneď po maturite na gymnáziu v Košiciach vstúpil osemnásťročný Lacko v Ružomberku do *Spoločnosti Ježišovej*, vzápätí odišiel na teologické štúdium do Záhrebu. Tam registrujeme zrod jeho záujmu o slovenskú históriu a balkánske cirkvi, ktorý sa neskôr v Ríme prehĺbil orientáciou na gréckokatolíctvo (získal povolenie na prestup od rímskokatolíckeho obradu k východnému). Od roku 1945 študoval

na Pápežskej Gregoriánskej univerzite, filozofickej fakulte štátnej Univerzity La Sapienza a Pápežskom východnom inštitúte v Ríme. Keď absolvoval teologické štúdiá, 6. mája 1948 bol vysvätený za gréckokatolíckeho kňaza.

Doktorandskú prácu s názvom *Pápeži a Veľká Morava v 9. storočí* obhájil v roku 1953. Ide o tému, ktorej spolu s cyrilo-metodskou látkou venoval sústavnú pozornosť. O dva roky neskôr (1955) obhájil doktorát na Pápežskej Gregoriánskej univerzite prácou o *Užhorodskej únii*. Ešte v tom istom roku začal účinkovať v Pápežskom ústave orientálnych (východných) štúdií, neskôr pôsobil aj na už spomutej Pápežskej Gregoriánskej univerzite v Ríme (na obidvoch bol riadnym profesorom dejín východnej cirkvi). Prednášal archivistikú, úvod do orientálnych štúdií, viedol špeciálne kurzy pre študentov rôznych národností. Okrem toho bol hosťujúcim profesorom na prestížnych univerzitách a inštitútoch v Európe i USA.

Láska a úcta k východnému obradu ho ako rímskokatolíka priviedli do gréckokatolíckej cirkvi. Mimoriadny interes a tvorivé úsilie venoval jej dejinám na Slovensku, potrebám cirkevnej organizácie gréckokatolíkov doma aj v zahraničí.

BIBLIOGRAFIA

Ako bibliograf sledoval Michal Lacko najmä činnosť medzinárodných vedeckých tímov v Ríme, zameraných na historický výskum kultúrnych dejín strednej Európy. Priamo sa zúčastnil na zostavovaní bibliografie k dejinám jezuitskej rehole v Uhorsku do roku 1773. Keď v Mníchove vznikali ústavy a skupiny prevažne nemeckých odborníkov, orientované na výskum spoločenských, politických, kultúrnych a hospodárskych otázok juhovýchodnej Európy, vypracoval pre *Südosteuropa-Bibliographie* kapitoly o slovenskej literárnej tvorbe v zahraničí v rokoch 1951 – 1955 a 1956 – 1960. Pravdepodobne to ho viedlo k záveru, aby sa spolu s ďalšími exilovými odborníkmi podujal na vypracovanie bibliografie slovenskej literatúry v zahraničí. Výsledky tejto priekopníckej práce vyšli ako osobitné zväzky ročeniek *Slovak Studies: Slovenská bibliografia v zahraničí v rokoch 1945 – 1965* a *Slovenská bibliografia v zahraničí v rokoch 1966 – 1975*. Uvedeným fundamentálnym Lackovým dielom boli položené základy slovenskej

národnej bibliografie v zahraničí. Zároveň sa podstatne zaplnila medzera v domácej národnej bibliografii, ktorá v ére totalitného komunistického režimu nemohla evidovať slovacikálnu literatúru v slobodnom svete.

Osobitný význam má Lackova vedecko-kritická bibliografia. Zvlášť treba spomenúť jeho pravidelnú recenzno-kritickú činnosť so zameraním na slovacikálnu spisbu v zahraničí. Akcent kládol tiež na domácu historiografiu, ktorá sa vďaka jeho erudovaným recenziam dostávala do širokého medzinárodného vedeckého povedomia. Bezpochyby najhodnotnejším Lackovým dielom tejto proveniencie je bibliografia reflektujúca obdobie Veľkomoravskej ríše a cyrilo-metodskú kultúru na Slovensku. Iným výsledkom naznačeného vedeckého úsilia boli bibliografické prehľady spisby na danú tému v slovenskej a svetovej literatúre.

Veľký dôraz kládol Lacko aj na výskum literatúry o prenasledovaní cirkvi na Slovensku. Kriticky napríklad zhodnotil bibliografiu článkov o tejto problematike v talianskych novinách a časopisoch v rokoch 1949 – 1953.

Vo vlaku – Michal Lacko vpravo. Zdroj: súkromný archív Petra Cabadaja

INFORMÁTOR A FORMÁTOR GRÉCKOKATOLÍKOV

Nesporne výnimočné zásluhy má Michal Lacko ohľadne uznania autonómie slovenských gréckokatolíkov, respektíve slovenských katolíkov byzantského obradu v zahraničí. Vďaka nemu boli vôbec prvý

raz v úradnej štatistike vtedajšej Posvätej Kongregácie pre východnú cirkev v roku 1962 (Oriente Cattolico) slovenskí gréckokatolíci uvedení osobitne pod vlastným menom – a nie, ako to bolo dovtedy, v kolónke spolu s ukrajinskými či rusínskymi gréckokatolíckmi. Uvedieme tiež, že bol konzultorom Prípravnej komisie pre východné cirkvi na Druhom vatikánskom koncile. Bližšie neprebádanou otázkou zostáva, do akej miery participoval na tajných rokovaníach medzi Svätou stolicou a Ruskou pravoslávnu cirkvou ohľadne vyslania pozorovateľov na Koncil.

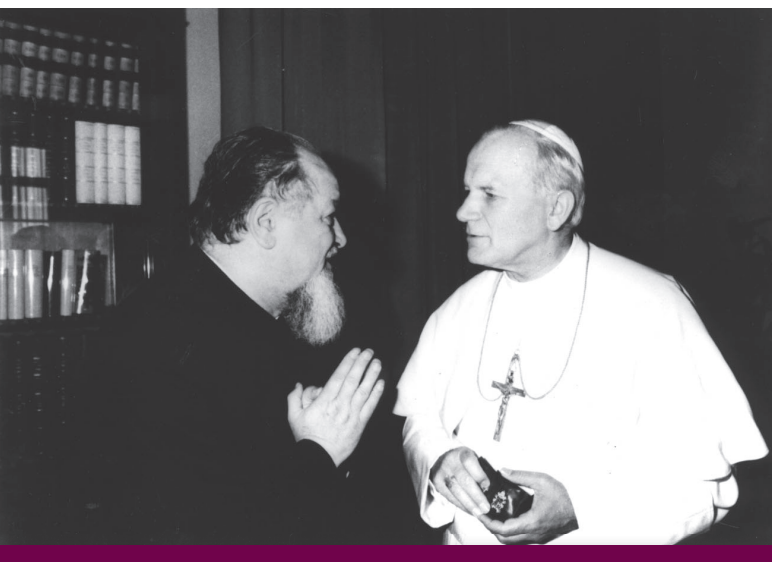
Hlavne v 60. rokoch vyvíjal Lacko maximálne úsilie v prospech obnovenia gréckokatolíckej cirkvi v Československu, ktorú v roku 1950 ateistický komunistický režim brutálne „zjednotil“ s pravoslávnu cirkvou. Historička Beáta Katrebová Blehová uvádza, že táto jeho činnosť bola „pre československú Štátnu bezpečnosť jeden z dôvodov pre založenie pozorovacieho zväzku s krycím menom ‚Metod‘, ku ktorému došlo v máji 1960. Pozorovací zväzok ‚Metod‘ bol založený Krajskou správou Zboru národnej bezpečnosti, Správa ŠtB Košice, z dôvodu ‚úsilia o obnovenie gréckokatolíckej cirkvi‘. Vo februári 1972 bol zväzok prekvalifikovaný na osobný operatívny zväzok s vysokým ‚agentúrno-operatívnym významom‘, čo znamenalo, že spisovný materiál zväzku putoval na X. Správu federálneho ministerstva vnútra v Prahe, ktorá sa zameriavala na boj s vnútorným nepriateľom, do rúk federálneho ministra vnútra.“ Vedenie rozsiahleho (vyše tisícstranového) zväzku ŠTB ukončila krátko po Lackovom náhlom úmrtí.

Spomenutý zväzok „Metod“ obsahuje, paradoxne, mnoho cenných informácií a poznatkov o neúnavnej Lackovej pomoci gréckokatolíckym kňazom a ich rodinám na Slovensku, ako i o pašovaní náboženskej literatúry k nám cez územie Poľska, Maďarska a Južoslávie v ére normalizácie. Vieme tiež, že v priebehu 70. rokov pravidelne navštevoval východomaďarské mestá blízko slovenských hraníc (Nyíregyháza, Sáropatak, Sátoraljaújhely), kde boli gréckokatolícke fary a gréckokatolícky biskupský úrad. Stretával sa tam so slovenskými duchovnými, viedol s nimi intenzívne rozhovory a rozdával náboženskú literatúru, ktorú vydával Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. V auguste 1980 sa Lacko stretol v Krakove (jezuitské kolégium) s deviatimi duchovnými zo Slovenska. Odovzdal im bohatú knižnú zásielku, pričom netušil, že až siedmi kňazi boli tajnými spolupracovníkmi ŠTB.

OVLÁDAL TRINÁŠŤ REČÍ

Znalci biografie Michala Lacka vedia, že vyznával a tvorivými činmi dôsledne naplňal svoje krédo, ktoré znelo „*Cez poznanie minulosti k pochopeniu našej prítomnosti a budúcnosti.*“ Ako tajomník Slovenského ústavu (Cleveland – Rím) bol spoluiniciátorom vzniku a obetavým redaktorom devätnástich ročníkov významnej slovacikálnej vedeckej ročenky *Slovak Studies*. Vychádzať začala v roku 1961 s hlavným cieľom šíriť vedomosti o slovenských kultúrnych a duchovných hodnotách vo svetových jazykoch (prevažne v angličtine, ale i vo francúzštine a v nemčine). Medzinárodná odborná verejnosť mala vďaka tejto ročenke k dispozícii mnohostranné, komunistickou ideológiou neskreslené poznatky a reflexie slovenských politických, duchovných aj kultúrnych dejín.

Vyššie dvoch decénií kooperoval Lacko s redakciou slovenského vysielania *Vatikánskeho rozhlasu*, občas prispieval aj do talianskych a rakúskych televízií. Počas trvania Druhého vatikánskeho koncilu pôsobil ako odborník na cirkevné otázky krajín východnej Európy. Keď v roku 1980 pápež Ján Pavol II. vyhlásil svätých Cyrila a Metoda za spolupatronov Európy, Michala Lacka menovali za člena cyrilo-metodského výboru na propagovanie ich významu pre kresťanskú Európu.

Michal Lacko s pápežom Jánom Pavlom II. Zdroj: súkromný archív Petra Cabadaja

Rodák z východného Slovenska ovládal trinásť jazykov a svoje texty publikoval nielen v materinskej reči, ale i po taliansky, anglicky, nemecky či chorvát-

sky. Autorova kniha *Svätí Cyril a Metod* (1963) uzre-la svetlo sveta v niekoľkých vydaniach v slovenčine, angličtine a taliančine. Pre vysokoškolských študentov pripravil viacero učebníc a skrípt. Monografické diela, štúdie a odborné články zverejňoval v *Orientalia christiana periodica*, *Ostkirchliche Studien*, *Der Christliche Osten*, *American Ecclesiastical Review*, *Slovak Studies* a v mnohých ďalších publikáciách, časopisoch, ročenkách a zborníkoch. Samozrejme, často prispieval i do slovenských periodík vychádzajúcich v zahraničí (*Most*, *Echo*, *Posol*, *Hlasy z Ríma*, *Slovák v Amerike*, *Horizont* a iné).

Rozhodne treba uviesť tiež Lackovu kooperáciu s renomovanými encyklopedickými vydavateľstvami. Napríklad pre katolícku encyklopédiu, ktorá vychádzala v USA (*New Catholic Encyclopedia of America*), spracoval heslá „*Albania*“ a „*Bulgaria*“, pre nemecký *Lexikon für Theologie und Kirche* (vychádzal vo Freiburgu) heslo „*Trnava*“ a ďalšie.

1 731 BIBLIOGRAFICKÝCH JEDNOTIEK

Opomenúť nemožno ani Lackovu činnosť v rámci *Svetového kongresu Slovákov* (SKS), ktorý v júni 1970 založil legendárny veľkopodnikateľ, priemyselník a štedrý mecén krajanského života v slobodnom svete, „uránový kráľ“ Štefan B. Roman. Zúčastňoval sa na jeho generálnych zhromaždeniach, bol aktívnym účastníkom *I. Svetového festivalu slovenskej mládeže v západonemeckom Waldkraiburgu* (leto 1980). Ako člen Komisie SKS pre Neslovákov zastával názor, že medzi dôležité úlohy tejto veľkej organizácie by malo patriť aj odrážanie útokov ukrajinskej gréckokatolíckej diaspóry, ktorá neuznávala národnú autonómiu slovenských gréckokatolíkov. Keď v Ríme vyšla kniha Juliusa Kubinyiho o histórii gréckokatolíckej cirkvi (1970), ktorú vydala Ukrajinská akadémia založená kardinálom Josipom Slipým, Lacko ju označil za „útok na všetko slovenské.“ Zároveň navrhoval, aby SKS proti vydaniu knihy protestoval na Kongregácii pre východné cirkvi.

Bibliografický súpis vedeckej, odbornej a publikačnej činnosti Michala Lacka obsahuje **1 731 jednotiek**. Bohatou publicistikou okrem iného informoval medzinárodnú verejnosť aj Svätú stolicu o ťažkom osude o existenčnom rozporení slovenských gréckokatolíkov. Vytrvalým úsilím tak

dostal do povedomia celosvetovej katolíckej cirkvi otázku slovenských veriacich byzantsko-slovenského obradu, ktorým sa udialo veľa krívd nielen od zloprajného komunistického režimu, ale i od niektorých cirkevných kruhov a etnických skupín. Kľúčový podiel mal Lacko na založení slovenského gréckokatolíckeho biskupstva v Kanade, významne participoval na prípravách procesu beatifikácie rehoľnej sestry slovenského pôvodu Miriam Terézie Demjanovičovej.

Počas celého svojho účinkovania v Ríme sa neúnavne venoval slovenským pútnikom, ktorí prichádzali do Večného mesta. Prijímal ich v priestoroch Pápežského orientálneho inštitútu na Piazza Santa Maria Maggiore, kde býval. Žiaľbohu, skončil náhle vo veku 62 rokov. Slovenskí gréckokatolíci stratili v charismatickom Michalovi Lackovi erudovaného apologetu, zástancu, štedrého darcu a najmä obetavého duchovného pastiera.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BABJAK, Ján. 1997. *P. Michal Lacko, SJ: informátor a formátor gréckokatolíkov*. Trnava : Dobrá kniha, 1997. 402 s.
- CABADAJ, Peter. 2002. *Slovenský literárny exil 1939 – 1990*. Martin : Matica slovenská, 2002. 110 s. ISBN 80-7090-647-2.
- ČERNÝ, Daniel. (Ed.). 2020. *Prof. Michal Lacko, SJ: 100 rokov od narodenia (Zborník)*. Bratislava, Rím : Slovenský historický ústav v Ríme, 2020. 206 s. ISBN 978-80-973315-1-1.
- POTEMRA, Michal. 1992. *P. Michal Lacko, SJ: život a dielo (Zborník)*. Košice : Slovenský katolícky kruh, 1992. 232 s. ISBN 80-900435-2-6.